

från denna utgiftssumma, skulle stadens, genom fattigvårdsnämnden bestridda kostnader utgöra i jämnadt tal 1,132,000 kronor. För erhållande af den verkliga summa, Stockholms kommun kostar på sina fattiga, torde dock härtill böra läggas genom hälsovårdsnämnden utanordnade kostnader för sjukvård af medellösa, hvilken för år 1896 kan anses utgöra för sjukvården i hemmen 90,000 och för vården å sjukhus 670,000 (= skillnaden mellan kostnaden för dessa och afgifter af betalande patienter). Efter sådan beräkning skulle stadens årliga utgifter för sina fattiga uppgå till i rundt tal 1,900,000 kronor.

Den enskilda välgöreheten.

En skildring af den enskilda välgöreheten i en stad måste gifvetvis inskränka sig till den del af densamma, som yttrar sig i en åtminstone i någon mån offentlig filantropisk verksamhet. Den helt och hållet enskilda hjälpsamheten, allmosegifvandet i det tysta, undandrager sig ju all forskning. Den enda sida af denna välgörehet, som kommer för allmänhetens ögon, är dess tyvärr oskiljaktiga fränsida, underhållandet af yrkestiggeri. Med Stockholms samhälles sträfvanden att bekämpa detta onda få vi nedan tillfälle sysselsätta oss.

För endast 40 à 50 år sedan voro välgörehetsanstalterna i Stockholm lätt räknade. Nu däremot är deras antal så betydligt och ökas med hvarje år så afsevärdt, att, då ingen officiell statistik öfver dem föres, det skulle möta stora svårigheter att lämna en fullständig förteckning på dem, hvarpå ej heller nedanstående skildring gör anspråk.

För att vinna en öfversikt öfver alla dessa inrättningar torde i det hela vara bäst att indela dem efter deras föremål: barnavård, orkeslösa vård o. s. v. Från en sådan gruppering undandraga sig dock några välgörehetsanstalter eller rättare grupper af sådana, nämligen de, som för sin tillkomst ha att tacka religiösa samfund eller föreningar. När dessa börja en filantropisk verksamhet, begränsa de sig sällan till en art af sådan; i deras intresse ligger fastmer att inverka på sin omgifning så allsidigt som möjligt. Deras filantropiska företag karakteriseras därför ej blott af sin säregna religiösa prägel utan jämväl af sin mångsidighet; de utgöra hvar för sig ett helt system af olika, ofta efter omständigheterna sig förändrande företag, sammanhållna af den idé, hvarpå modersamfundet hvilar och ytterst arbetande för detta såsom sitt egentliga ändamål, under det däremot de öfriga välgörehetsföretagen stå mer enstaka, hvar och ett buret af sin egen idé och med sitt ändamål för sig. Vi börja vår skildring med de förstnämnda.

Äldst bland religiösa samfund, som ägna sig åt filantropisk verksamhet, är den sommaren 1851 öppnade *diakonissanstalten*, anlagd efter mönster af Europas första diakonissanstalt, grundad 1836 i Kaiserswerth.

Anstalten var först inrymd i en oansenlig lokal vid Pilgatan å Kungsholmen, flyttades 1857 till Jaktvarvet vid Mälaren och 1862 till Ersta vid Saltsjön. Utom ett vidt omkring skönjbart kapell, med ett litet grafkapell, ett ståtligt, år 1896 invigdt hem för diakonissor, ett ålderdomshem för diakonissor, det gamla diakonisshuset, hvori numera finnes bland annat en hushållsskola, samt föreståndarens bostad, finnas nu vid Ersta byggnader för följande anstalter:

ett *sjukhus*, hvarå 1895 intogos 356 patienter, af hvilka 149 vårdades fritt, och polikliniskt behandlades 1,606, medellösa fritt;

ett *sjukhem*, å hvilket 1895 vårdades 22 obotligt sjuka, af hvilka hälften för längre eller kortare tid åtnjutit fri vård;

ett »*barn- och räddningshem*» vid Lilla Ersta, i hvilket 1895 vårdades 23 flickor, med ålder ej understigande 5 år; samt

ett »*magdalena- och skyddshem*», med plats för 40 flickor. Detta hem var, såsom namnet angifver, ursprungligen afsedt äfven för fallna kvinnor af vuxen ålder, men då det befanns svårt att hålla dem skilda från de yngre, och andra föreningar börjat med sådan räddningsverksamhet, ägnar man sig numera uteslutande åt räddandet af unga flickor, hvilkas hem och omständigheter ingifva farhågor, eller som redan börjat på lastens bana. Egentligen skulle inga här intagas yngre än 12 år, men det har visat sig nödvändigt i enskilda fall att intaga till och med nioåringar. Å sistnämnda båda hem intagas barn någon gång fritt; för flertalet erläggas dock afgifter, varierande mellan 65 och 150 kronor, hvilkas summa dock knappt betäcker utgifterna för kosthållet. Som ofvan nämndt, bidrager staden till det förstnämnda hemmet med 1,310 kronor och till det sistnämnda med 2,500 kronor. Men till underhållet af anstalten i det hela bidrager hvarken stat eller kommun.

Diakonissanstalten hvilat i religiöst afseende på rent statskyrklig grund. Dess plan torde vara så allmänt bekant, att någon utförlig redogörelse ej här är af nöden. Endast torde böra framhållas, att afsikten med moderhusets egen verksamhet i första hand är utbildandet af diakonissor, »systrar», dugliga för arbete i församlingarna. Verksamheten utom anstalten är alltså målet. I afseende på arten af denna verksamhet har anstalten sedan sin anläggning undergått betydande förändringar. Till en början ägnade sig diakonissorerna nästan uteslutande åt skolvård. I mån af folkskolelärarynneseminariernas utveckling blef denna verksamhet öfverflödigt och har numera alldeles upphört. Därefter öfvergick man förnämligast till sjukvården, men äfven till fattigvården inom församlingarna. Under de senast förflutna åren har sistnämnda verksamhetsgren vuxit om sjukvården, tydligen emedan behofvet af sjukvårdssystrar tillgodosetts genom andra föreningar bättre än hvad fallet varit med fattigvården.

Diakonissorernas utbildning göres mycket omsorgsfull. En noggrann sofring föregår antagandet. Kursen är ej bestämd till tiden. I allmänhet

åtgå omkring 2 år. Vistelsen vid anstalten och deltagandet i där förefallande göromål spela hufvudrollen. Till utbildningen hör en ettårig sjukvårdskurs och en teoretisk kurs på högst 4 månader med undervisning dels i vanliga svenska skolämnen, dels i anatomi, fysiologi, sjukvårdslära, bokhålleri och diakoniens historia.

Den 31 december 1895 funnos i det hela 145 diakonissor, 40 profsystrar och 26 på »förberedande prof», eller tillsammans 211. Under år 1895 hade 32 af dessa sin verksamhet i Stockholm utom anstalten, af hvilka 9 tjänade vid Sabbatsbergs sjukhus och allmänna försörjningsinrättningen samt de öfriga 23 på ett eller annat sätt ägnade sig åt församlingstjänst.

255. Diakonissanstalten.¹

Bland dessa sistnämnda märka vi först och främst de 5, som, efter hvad ofvan nämnts, af fattigvårdsnämnden anstälts för kontroll å vård af utackorderade barn, men hvilka därvid få goda tillfällen till fattigvård i öfrigt. Vidare äro vid Katarina barnasyl samt de s. k. barnkrubborna, för hvilka vi nedan få tillfälle redogöra, anställda 6 diakonissor. En diakonissa är anställd hos Kungsholms sjukvårdsförening. De öfriga 11 ägna sig direkt åt fattigvård; af dem aflönas 9 helt eller delvis af församlingarna, d. v. s. af medel, beviljade å kyrkostämmor.

Tre år efter diakonissanstalten började *Stockholms stadsmision* sin, man kunde vid jämförelse med diakonissanstalten säga mera lågkyrkliga verksamhet. Utom det rent religiösa bestod denna af ett ganska omfattande

¹ Anstaltens byggnader synas äfven å bild 18 och 70 i detta arbetes 3:e del.

arbete för nödens afhjälpan bland Stockholms fattigaste folklager, bestående dels i fattigbjudningar, dels i besök hos fattiga och sjuka samt å allmänna inrättningar äfvensom å krogar. Dessa besök fortsätter stadsmissionen ännu; de uppgingo år 1895 till ett antal af 12,082. Sedermera har stadsmissionen upprättat ett *barnhem* (Norrtullsgatan n:r 20), där till 1895 års slut vårdats och uppfostrats öfver 400 barn ur Stockholms eländigaste hem. Årskontingenten är för närvarande 64. Någon afgift erlägges ej, ehuru barnen erhålla ej blott undervisning, utan äfven full försörjning, jämväl kläder. Staden bidrager som nämnt med 4,500 kronor årligen.

År 1889 inrättade stadsmissionen jämväl ett *arbetshem* å Kungsholmen, förnämligast för frigifna (manliga) fångar. Från den 1 januari 1892 till den 1 juli 1895 har detsamma varit uthyrdt till föreningen för välgörenhetens ordnande, som under denna tid förvaltade hemmet såsom en tillflyktsort för arbets- och hemlösa män i allmänhet. I och med det att stadsmissionen återtagit hemmet, har det emellertid återgått till den gamla planen. Stadsmissionen har dock bibehållit det af nämnda förening vid hemmet införda s. k. ackordssystemet, som består i att arbetaren efter viss taxa krediteras för hvarje af honom utfördt arbete och debiteras för åtnjutande af hvarje erhållen förmån: husrum, säng, linne, kläder och mat. Endast arbetarens vid veckans slut möjligen förefintliga tillgodohafvande utbetalas kontant. Arbetet vid hemmet har bestått af huggning och sågning af ved, kolhandel, mattpiskning, handräckning i mangel och tvättstuga m. m. Vid hemmet funnos den 31 december 1895 intagna 12 personer. Under halfåret utgjorde stadsmissionens förlust på hemmet drygt 2,500 kronor.

I nära anslutning till så väl diakonissverksamheten som stadsmissionen står den af Stockholms år 1877 bildade evangeliskt-lutherska missionsförening bedrifna *missionshyddeverksamheten*. Med anledning af den moraliska och ekonomiska nöd, som särskildt på 1870-talet rådde i stadens utkanter, uppförde nämnda förening af insamlade medel på af kommunen under 25 år fritt upplåtta tomter år 1879 en missionshydda vid Pilgränd i Maria församling och 1880 en vid Mejtens gränd i Katarina församling. Åren 1885 och 1888 följde hyddor i Kungsholms och Adolf Fredriks församlingar. Missionshyddorna äro egentligen afsedda att vara predikolokaler; där hållas söndagsskolor för barn och predikningar för äldre, särskildt för dem, som af brist på lämpliga kläder afhållas att besöka kyrkor. Sedermera tillkommo, under ledning af diakonissor, dels »mödrämöten», där äldre kvinnor sammankomma och arbeta, då de själfva få behålla hvad de förfärdigat emot erläggande af betalning för materialerna till inköpspris, dels »lapps-kolor», där flickor samlas för att lära sig lappa kläder m. m., samt dels matutdelning och fattigbjudningar på enskilda personers bekostnad. De till hyddorna hörande diakonissor besöka jämväl de fattiga i deras hem för att lära dem ordning och snygghet.

1870-talets nöd bland hufvudstadens fattigaste befolkning gaf upphof till ännu ett religiöst-filantropiskt företag med hufvudsakligen samma grundtanke som diakonissanstalten; vi mena *Elsa Borgs hem i Hvita bergen*, d. v. s. sydöstra delen af Katarina församling, en af de sämst beryktade trakter af Stockholm. Liksom diakonissanstalten har ett moderhus för fostrande af diakonissor till olika slag af själfupppoffrande verksamhet, så finnas här för utbildande af s. k. bibelkvinnor ett *bibelkvinnohem* och ett *missionshem* (namnet afser inre mission bland traktens fattiga). Gentemot diakonissanstalten kunna hemmen i Hvita bergen sägas utmärka sig för en mera bredt folklig

A. Rydin fot.

256. Elsa Borgs bibelkvinnohem.

karakter, en enklare, kanske ej fullt så omsorgsfull utbildning af barmhärtighetssystrarna, hvilka måhända i gengäld äga förmågan att sänka sig till djupare sjunkna klasser, mera hurtighet i den ton, som råder i hemmen, samt slutligen en friare religiös ståndpunkt, ehuru ej anslutande sig till någon separatistisk riktning. Bibelkvinno- och missionshemmen genomgås årligen af ett tjugotal elever, som sedan icke stå i något lagstadgadt förhållande till anstalten, utan ägna sig åt hvilket slags filantropisk eller missionsnerande verksamhet, de finna för godt, eller ock återvända till egna hem, under det diakonissor ha sitt hem vid anstalten och återvända dit, då de ej hafva någon sysselsättning för tillfället, och äfven där finna hvila på gamla dagar. Kursen för bibelkvinnor är årlig och räcker från den 1 oktober till den 31 maj samt består af bibelkunskap, hvori föreståndarinnan

undervisar, sjukvård, anatomi, gymnastik, sömnad samt, för dem som däri behöfva förkofra sig, skrifning af modersmålet. För dem, som vända sig till den yttre missionen finnas språkkurser. Sedan november 1876, då bibelkvinnohemmet började sin verksamhet, har kursen genomgått af inalles 314 elever, af hvilka 30 à 40 vändt sig till den yttre missionen och återstoden haft verksamhet i vårt land.

Till anstalten höra vidare *barnhem*, för närvarande 5 till antalet, af hvilka dock 3 flyttats till landet. De hysa tillhopa 87 barn, hvilka bibelkvinnorna under umgänget med traktens befolkning utvälja från de fattigaste och till uppfostran sämst kvalificerade hemmen. Under sådana omständig-

A. Rydén fot.

257. Elsa Borgs barnhem.

heter är klart, att någon afgift för barnen ej kan erhållas, utan underhållas hemmen genom gåfvor och försäljningar samt kommunens bidrag, för samtliga barn- och skyddshemmen, som nämndt, uppgående till 4,000 kronor.

Slutligen håller anstalten ett *skyddshem* för prostituerade och från fängelser utkomna kvinnor. De förstnämnda uppsökas stundom af bibelkvinnorna, men flertalet komma själfva, i hvilket fall gifvetvis större utsikt till framgång förefinnes. Deras förbättrande söker man åstadkomma dels genom personlig religiös inverkan, dels genom arbete: tvätt, täckstickning, trädgårds-skötsel. Sedan anstaltens öppnande år 1879 till och med år 1896 ha i hemmet intagits 361 kvinnor, af hvilka 142 kommit från fängelser, 158 intagits på grund af sedeslöshet och 61 på grund af värnlöshet. Till och med år 1895 hade från hemmet utgått 344, af hvilka 126 fått tjänst eller annat

arbete, 28 återvändt till sina hem, 147 på egen begäran eller olofligen lämnat hemmet eller blifvit därifrån utvisade på grund af dåligt uppförande, och återstående 43 afidit, insjuknat eller överflyttats till annat hem. Det torde alltså kunna antagas, att hälften varaktigt återförts till ett hederligt lif. Exempel finnas, att de blifvit gifta till god samhällsställning. Utgifterna för detta hem bestridas till vid pass hälften genom kvinnornas eget arbete, den andra hälften erhålles genom gåfvor samt bidrag från fattigvårdsnämnden och fångvårdsstyrelsen.

Om de olika, af religiösa samfund anordnade välgörenhetsföretag, för

A. Rydin fot.

258. Elsa Borgs skyddshem.

hvilka vi nu i korthet redogjort, nå ned till djup af socialt och moraliskt förfall, som vanliga filantropiska anstalter ej komma åt, och från hvilkas höjande särskildt den kommunala fattigvårdens tungt arbetande mekanism själfallet är utestängd, hafva dessa samhällets parias ytterligare och i synnerhet en institution, som förstår deras belägenhet, som talar deras språk, som rekryterar sig själf ur deras leder — *frälsningsarmén*.

Frälsningsarméns filantropiska verksamhet omfattar för närvarande följande områden:

1) de s. k. *slumstationerna*, 3 till antalet, alla belägna i de uslaste kvarteren, den första börjad i februari 1890, Högbergsgatan n:r 22; de öfriga äro nu belägna S:t Eriksgatan n:r 9 och Regeringsgatan n:r 115 (i hela Sverige

finnas 17). Samma grundtanke, som var utmärkande för de förut omnämnda religiöst-filantropiska företagen, att kvinnan spelade en förhärskande roll, går äfven igen här. Diakonissor, bibelkvinnor, slumsystrar — likheten i princip är lika i ögonen fallande som olikheten i detaljerna. Slumsystrarna gå allra radikalast till väga. De bosätta sig bland dem de vilja rädda. Den första slumstationen i Stockholm bestod af två rum, kök fingo de dela med 5 familjer. De göra sitt inträde på verksamhetsfältet med att skura golfven, lappa kläderna, bädda sängarna och dymedelst lära sina hyreskamrater, att det går för sig att hålla snyggt, och att det arbetet lönar sig. På hvarje

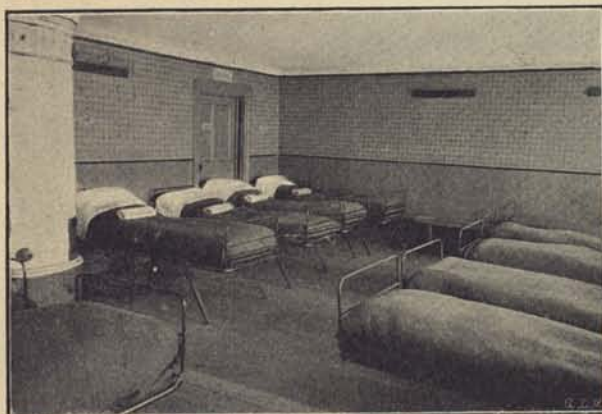

259. Frälsningsarméns räddningshem.

station finnas 1 »kapten», 1 »löjtnant» samt 2 à 4 »kadetter». Slumsystrarna få hålla sig själfva med kläder; om det ej räcker för dem, få de från »högkvarteret» högst 2 kronor i veckan. Stationens kosthåll, deladt med kringboende fattiga, bestrides af inflytande gåfvor. En del af slumsystrarna ha genomgått sjukvårdskurs å Serafimerlasarettet, i öfrigt ha de ingen annan utbildningskurs än tjänstgöringen vid högkvarteret.

2) *Räddningshemmet*, öppnadt den 14 januari 1890, Luntmakaregatan n:r 66. Enligt meddelad uppgift voro under året den 1 april 1895—1 april 1896 å hemmet intagna 139 kvinnor, af hvilka 40 förut lefvat på prostitution, 37 fört ett dåligt lif dock utan prostitution, 9 kommit direkt från fängelse, 4 från sjukhus samt 49 kommit, emedan de saknat förtroende att själfva skaffa

sig arbete, dels på grund af att de suttit i fängelse, dels enär de en längre tid gått utan plats och sålunda saknat giltig rekommendation. Af dessa 139 hafva 54 erhållit platser eller annat arbete, 12 blifvit sända till anhöriga, 9 afsändts till sjukhus, 36 blifvit bortsända på grund af dåligt uppförande eller frivilligt gått sin väg, 28 voro vid periodens slut kvar i hemmet. Hela antalet å hemmet intagna uppgick den 1 oktober 1896 till 586. I allmänhet intagas endast sådana som komma själfmant, ingen anmodas komma, annat än möjligen på grund af bref från anhöriga. Genomsnittstiden för vistelsen i hemmet kan sättas till 6 månader. För kvinnornas sysselsättande finnes bland annat en tvättinrättning med betydlig omsättning. För öfrigt utgöres arbetet af trikåfabrik, bokbinderi och syfabrik. Till räddningshem har frälsningsarmén nyligen inköpt egendomen Lido vid Djurgårdsbrunn; det gamla hemmet kommer icke förty att bibehållas om än i mindre omfattning.

260. Frälsningsarméns natthärberge.

3) *Härberget för tjänsteflickor*, i närheten af centralstationen, öfvertogs i februari 1896 af enskilda. Resande tjänsteflickor erhålla där, tills de hunnit skaffa sig plats, nattlogis för 20 öre, med frukost 35 öre. Bekvämt rymmas 18; vid flyttningstid intagas ända till 50. I samband med härberget står en platsanskaffningsbyrå.

4) *Pensionat för fabriksflickor* öppnades å Södermalm den 1 oktober 1895 för att hindra dåliga inflytelser. Sängplats kostar 1 å 1.25 i veckan; mat 3 kronor.

5) *Platsanskaffningsbyrå* i samma hus och sedan samma tid som föregående.

Nu beskrifna 5 företag sammanfattas af frälsningsarmén under namnet slum- och räddningsverket. Under år 1895 utgjorde arméns tillskott, till större delen åstadkommet genom insamlingar, speciellt dess försakelsevecka, ej fullt 5,300 kronor. De medel, som erfordrades för fyllande af de till nära 20,000 kronor uppgående utgifterna, bestriddes af anstalterna själfva genom vid dem förrättadt arbete, erlagda afgifter m. m.

Vi komma nu till 5 grupper af företag, af frälsningsarmén med ett gemensamt namn kallade »sociala grenen», däribland först

6) *Natthärbergen för husvilla män*. Ett första sådant öppnade frälsningsarmén i oktober 1890 på gamla »hotell Visby» vid Österlånggatan. Nu finnas i denna stadsdel 3 härbergen belägna Benikebrinken n:r 2, Österlång-

gatan n:r 47 och Köpmangatan n:r 18 och 20, till hvilket sistnämnda, med 185 sängplatser, staden bidrager med 3,000 kronor årligen. Å samtliga härbergena finnas tillhopa 354 sängplatser. Hvarje sådan, till hvilken hör madrass, kudde, lakan, filt och nattskjorta, kostar 25 öre, hvori jämväl ingår betalning för mjölk och bröd på morgonen. I det förstnämnda härberget finnes jämväl möteslokal, där gudstjänst hålles 2 gånger i veckan, sjukrum, där de som insjuknat i härberget erhålla fri kost och vård, samt badrum med desinfektionsugn för kläder, tillgängliga onsdag och lördag för ett pris af 15 öre. Ett fjärde härberge lär komma att öppnas hösten 1897.

261. Frälsningsarméns ångkök.

7) *Ångkök*, äfven det inrymdt i huset Bennikebrinken n:r 2 och öppnadt i januari 1892. Där erhålles: frukost bestående af sill och potatis med bröd för 10 öre, en mugg te för 2 öre, middagsportion af 1 liter ärter och fläsk och en kaka bröd för 10 öre, till kvällen risgrynsgröt med mjölk för 10 öre. Dessutom serveras en bättre middag, bestående af stekt fläsk eller köttbullar med potatis samt någon soppa, tillsammans för 25 öre. I samma hus finnes äfven ett nykterhetskafé, likaledes med billiga pris.

Så väl härbergena som ångköket och kaféet äro grundade på den principen, att kunderna skola betala varan, men att prisen skola pressas ned till minimum, dels genom att ingen vinst sökes, dels genom de af den stora enkelheten i förening med den lifliga omsättningen möjliggjorda låga förvaltningskostnaderna. Oaktadt omsättningen under år 1895 å dessa 3 företag

uppgick till nära 57,000 kronor, gjorde frälsningsarmén å dem ej större förlust än vid pass 2,800 kronor, hvarvid dock bland inkomsterna inräknats stadens bidrag å 3,000 kronor. Under året den 1 april 1895—1 april 1896 logerades i härbergena sammanlagdt 119,734 personer och serverades å ångköket 311,622 matportioner.

8) *Vedgård* för beredande af arbetsförtjänst vintertid åt de arbetslösa, i gång sedan hösten 1891, nu belägen vid Narvavägen. En hvar som vill får här såga och hugga ett mått ved på förmiddagen och ett mått på eftermiddagen. Måttet innehåller ungefär $\frac{1}{8}$ famn och tager i regeln en tid af $1\frac{1}{2}$ timme samt betalas med polletter å 25 öre; kontanter lämnas ej. För de 2 poletterna, hvilkas intjänande ej tager en arbetare af genomsnittsduglighet mer än 3 timmar, erhåller han alltså nattlogis med frukost af mjölk och bröd samt två rikliga mål på ångköket och har ändå en femöring öfver. Under de kalla månaderna sysselsättas på detta sätt omkr. 150 man dagligen. Utom denna mätthuggning finnes äfven famnsågning, särskildt afsedd för familjefäder. För denna betalas äfven kontant. Under året den 1 april 1895—1 april 1896 lämnades arbete å vedgården åt 9,730 arbetare. Utgifterna för vedgården uppgingo år 1895 till drygt 92,000 kronor, inkomsterna till drygt 81,000 kronor.

9) Tre af de ofvan omnämnda *värme- och läsestugorna*, af frälsningsarmén uppehållna mot ett årsanslag från staden å 2,800 kronor och belägna, en vid Stadsgården, en Döbelnsgatan n:r 40 och en Timmermansgatan n:r 46. De äro endast afsedda för den manliga befolkningen. Tillträdet är fritt. Där tillhandahållas tidningar och böcker, papper, bläck och pennor, nål, tråd och lappar, samt sax för klippning af hår och skägg. Politisk agitation får ej bedrifvas. Stugorna äro synnerligen talrikt besökta och tyckas minska frekvensen på krogarna. Idén till stugorna har gått från Sverige till England, under det de öfriga sociala företagen haft motsatt väg.

10) Ett *arbetshem*, anlagdt i slutet af år 1896, för närvarande inrymdt i en oansenlig förhyrd lokal med plats endast för 25 arbetslösa, som där sysselsättas med snickeri, borstbinderi, skomakeri m. m., men afsedt att till hösten 1897 utvidgas och då i Stockholm förverkliga den bekanta s. k. mörkaste-England-planen, hvars syfte är att genom ett sammanhängande, väl organiseradt arbete i förening med personlig inverkan söka återupprätta de på storstädernas gator kringstrykande, som i livvets strid förlorat ej blott hem och tillgångar, utan äfven arbetskraft, spänstighet och moralisk motståndskraft, alltså en arbetsinrättning med möjlighet att moraliskt och socialt höja arbetshjonen. Frälsningsarmén planerar äfven anläggandet af ett hem för frigifna fångar.

Då vi nu lämna de af religiösa samfund anordnade grupper af filantropiska företag, Stockholm har att uppvisa, och öfvergå till skildringen af hufvudstadens öfriga välgörenhetsinrättningar, finna vi oss föranlättna att förutskicka den anmärkningen, att vi med denna vår hufvudindelning icke afse, att de företag, för hvilka vi nu redogjort, skulle vara ensamma om att hvila på religiös grund. Tvärt om vilja vi betona, hvad jämväl torde framgå af nedanstående skildring, att många af de öfriga utmärkas af en ganska utprägladt religiös riktning, om de än för iakttagaren förete en olika anblick mot dem, som sprungit ur religiösa samfund.

För bättre öfversiktlighet indela vi anstalterna i grupper efter deras ändamål och genomföra denna indelning strängt, äfven om vi därigenom nödgas göra oss skyldiga till en omsägning, då nämligen en och samma anstalt tjänar två olika ändamål. Hufvudstadens välgörenhetsanstalter kunna indelas i följande grupper:

1. Barnuppfostringsanstalter.
2. Anstalter för vård af orkeslösa.
3. » » sjukvård.
4. » » understödjande af blinda, döfstumma, lytta eller vanföra.
5. » » vård och undervisning af idioter.
6. » » upprättande af moraliskt fallna.
7. » » härbergering.
8. » » lindrande af bostadsbrist.
9. » » anordnande af nödhjälpsarbeten.
10. » » bespisning.
11. Föreningar för öppen välgörenhet.
12. Fromma stiftelser och fonder.

* * *

1. I afseende på *barnuppfostringsanstalterna* har tiden efter den nya kommunalförordningens införande medfört en epokgörande utveckling. I den ofvan meddelade historiska öfversikten öfver tiden till 1862 hade vi ej att omnämna mer än 8 sådana anstalter. För närvarande räknar Stockholm mellan 40 och 50, inrättade efter mycket varierande principer.

För den mest betydande af dessa, *allmänna barnhuset*, är ofvan redogjort. Af de öfriga är flertalet internat eller vanliga *barnhem*, där barnen inom anstalten erhålla både underhåll och uppfostran. Af de i Stockholm befintliga anstalterna af detta slag hafva vi redan omnämnt följande: *Frimurarebarnhuset*, *Murbeckska inrättningen*, *Malmqvistska barnuppfostringsanstalten*, *stadsmissionens barnhem*, *barn- och räddningshemmet* samt *magdalena- och skyddshemmet vid Ersta* äfvensom *Elsa Borgs 5 små barnhem*. Dessutom finnas: *hemmet för värlösa unga flickors skydd vid Glömsta*, *Adolf Fredriks församlings barnhem för flickor*, *Kungsholms barnhem*, *barnhemmet*

för Östermalm, Klara församlings barnhem samt 2 af katolska församlingen underhållna barnhem äfvensom 5 af enskilda personer bekostade barnhem af mera privat natur eller tillhoppa 23, af hvilka 15 för flickor, 2 för gossar och 6 för både gossar och flickor. Utrymmet medgifver oss ej att här lämna en detaljerad skildring af dessa, utan måste vi åtnöja oss med att om dem meddela en kortfattad statistik, som dock, då uppgifterna från de olika hemmen äro uppställda efter något olika plan, ej kan innehålla mer än approximativa siffror. Inom samtliga hemmen finnes plats för omkring 620 barn. Årliga underhållskostnaden för de af föreningar eller stiftelser underhållna barnhemmen med plats för omkring 545 barn belöper sig till i rundt tal 165,000 kr. eller drygt 300 kr. på hvarje barn. För de olika hemmen varierar medelkostnaden mellan 123 kronor 5 öre samt 407 kronor 30 öre. Stockholms kommun bidrager till underhållet med sammanlagdt 15,800 kronor. Många af hemmen fordra, åtminstone för flertalet af de barn, som skola intagas, en årsafgift varierande mellan 65 och 250 kronor, hvilka i allmänhet erläggas af enskilda, som åtagit sig barnen. Minimiåldern för barnen är 5 eller 6 å 10 eller 12 år; de få i allmänhet stanna till konfirmationsåldern. 5 af hemmen äro belägna på landet, 2 af dem bereda barnen under sommaren en månads vistelse på landet.

Bland barnhemmen vilja vi särskildt framhålla dels det ofvan omnämnda, år 1753 stiftade, numera vid Kristineberg belägna *Frimurarebarnhuset*, som, styrdt af en af frimurareorden utsedd direktion, och underhållet af en af orden stiftad fond å öfver 1 million kr., nu har plats för 140 barn, gossar och flickor, och sedan sin tillkomst gifvit vård och uppfostran åt tillhoppa 11,113 barn, dels ock den af klockaren J. P. Malmqvist och hans hustru år 1853 stiftade *Malmqvistska barnuppfostringsanstalten*, rymmande inemot 70 flickor.

En i viss mån säregen ställning intages af ett annat internat för barn nämligen *Lindgrenska trasskolan* å Söder, såsom varande det enda hem som är afsedt uteslutande för vanartiga gossar. Gossarna härstamma från de sämsta hemmen i staden. De ungefär 4,000 kr., som utöfver stadens anslag å 7,500 kronor erfordras för vården af skolans till ett trettiotal uppgående elever, insamlas genom en förening, bildad för upprätthållande af skolans verksamhet. Anlagd 1870, har skolan gifvit uppfostran åt omkr. 300 barn. Utom i folkskolans ämnen undervisas gossarna i slöjd, förnämligast borstbinderi. Så väl interneringen som uppfostran i öfrigt är sträng.

Nära barnhemmen stå 2 anstalter, som hvila på en synnerligen ändamålsenlig princip, nämligen *Stockholms praktiska hushållsskola* och *lilla hushållsskolan vid Sundbyberg*, af hvilka den förra upprätthålles af ett bolag, som använder sin vinst till skolans bästa, och den senare genom gåfvor och försäljningar. Skolorna ha till ändamål att uppfostra sina elever till dugliga tjänarinnor och undervisa därför förnämligast i matlagning; inkomsten

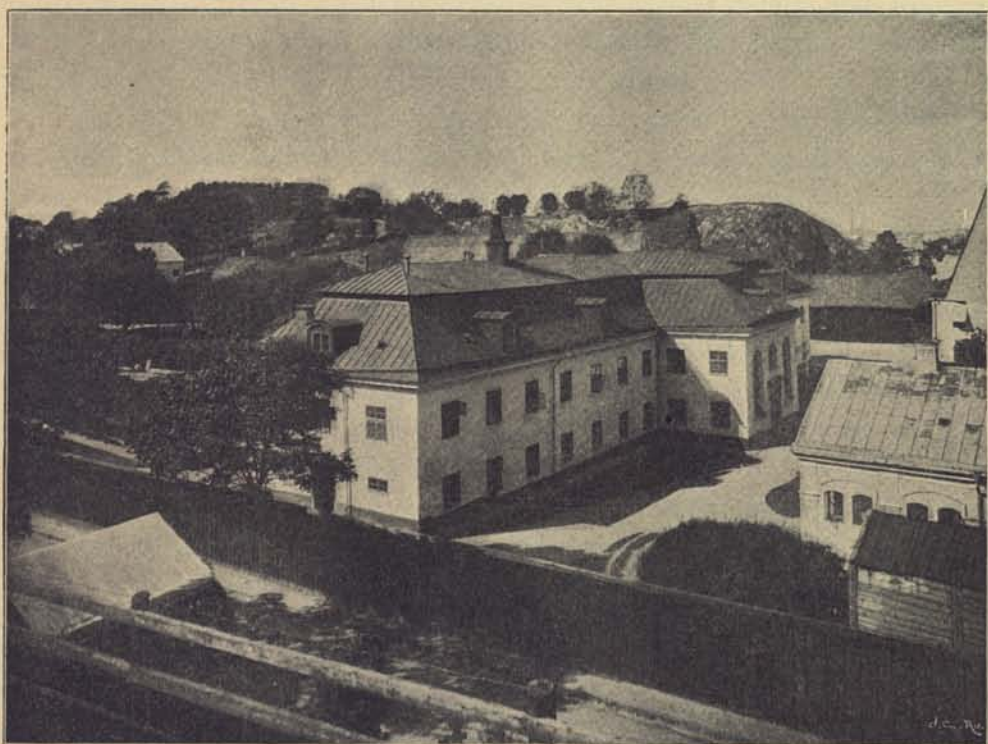
på den sålunda bedrifna rörelsen betäcker större delen af utgifterna för skolorna.

En viss likhet med barnhemmen förete äfven de s. k. *barnhärbergena*, i hvilka sjukliga barn från fattiga hem intagas och få stanna tills de återvunnit sin hälsa. Af detta slag finnas i Stockholm två anstalter, nämligen det af *föreningen för välgörehetens ordnande* upprätthållna, f. n. på landet förlagda barnhärberget med plats för ett tjugotal barn samt Maria barnhärberge eller det s. k. *Sparfhemmet*, som under vintrarna tager vård om 10 barn och under somrarna, då hemmet flyttas till landet, dit för 15 à 16 barn.

Ett helt annat, ganska originellt system ligger numera till grund för den ofvan omtalade, på 1830-talet bildade *prins Karls uppfostringsinrättning för fattiga barn*. Efter att under de tre första årtiondena af sin tillvaro hafva varit ett vanligt barnhem inom staden, flyttades den år 1861 till den för detta ändamål inköpta egendomen Stegeholm å Gålön i skärgården, där stiftelsen fortfarande bedrifver sin verksamhet. Egendomen är till större delen styckad i smärre gårdar eller farmer, som efter behof bebyggts och utarrenderats till gifta landtbrukare, hvilka såsom fosterföräldrar mottaga hvar familj ett eller flere, högst 4, af anstaltens barn, och därvid för hvarje barn under 8 års ålder erhålla i årligt understöd 120 kronor, hvilket belopp minskas då barnet blir äldre. Summan afdrages på arrendet. På samma gång barnen sålunda uppväxa i hem på landet, hvarunder de uppfostras till jordbrukare, erhålla de undervisning så väl i folkskolans ämnen som i slöjd i anstaltens vid hufvudgården anlagda skolor. Deras hem och uppfostran öfvervakas af den vid hufvudgården bosatte sysslomannen. År 1894 var fosterhemmens antal 24, barnens omkring 80 och medelkostnaden för hvarje barn 247 kronor 54 öre, hvilka tal ungefärligen motsvara medeltalen för åren sedan 1861. Anstaltens ekonomi är god; dess kapitalbehållning, hithörande fonder inberäknade, uppgick vid 1894 års slut till 562,256 kronor 46 öre, hvaraf fastigheten 250,000 kronor. Samma års utgifter belöpte sig till 32,622 kronor 14 öre.

Bland anstalter för barnavård märka vi vidare de s. k. *barnkrubborna*, en i hvarje af 6 af stadens församlingar. Späda barn till fattiga mödrar, som på grund af arbete utomhus under dagens lopp äro hindrade taga vård om dessa, mottagas där tidigt på morgonen, erhålla tillsyn, mat, sofplats under sin middagshvila samt någon undervisning. På kvällen afhämtas de åter af sina mödrar. Krubborna skötas af diakonissor. De upprätthållas af enskilda föreningar, men erhålla i allmänhet understöd af församlingarna samt matportioner af den allmänna fattigvården. Efter liknande princip arbetar äfven en af stadens småbarnsskolor, nämligen den i Katarina församling, äfven kallad *Lekskolan*. Där mottagas barn från 4 till 7 års ålder; de få vistas där från kl. 7 f. m. till kl. 6 e. m. och erhålla under tiden 3 mål mat samt undervisning bland annat i sånglekar och lättare handarbeten.

Nära de i kapitlet om folkundervisningen här ofvan beskrifna *arbetsstugorna* står en af en enskild förening under namn af *Barnavärn* under år 1896 börjad eftermiddagsskola för gossar af 8 à 12 års ålder. Hufvudsyttet med nämnda skola är emellertid att hindra gatulifvets dåliga inflytande på en del barn, hvarför den äfven utväljer och endast mottager antingen barn till änkor eller barn, hvilkas båda föräldrar af sitt arbete äro hindrade att under eftermiddagen taga vård om dem. Gossarna få komma klockan 2 omedelbart efter slutad skolgång, erhålla då middag, lämnas en stund att hvar för sig läsa öfver sina lexor och sysselsättas för öfrigt dels med någon

C. J. G. fot.

262. Danviks hospital.

praktisk slöjd, såsom skomakeri eller snickeri, dels med exercis eller gymnastik. Innan de kl. 7 på kvällen aflägsna sig, erhålla de aftonvard.

För *skollofskolonierna* finnes redogjort i afd. XI.

* * *

Näst anstalterna för vård af minderåriga torde den mest betydande gruppen bland enskilda välgörenhetsföretag i Stockholm utgöras af inrättningar för öfveråriga, för *orkeslösa*. Om det utmärkande för barnavårdsanstalterna var, ej blott att de i allmänhet datera sig från de 4 eller 5 sista årtiondena, utan äfven att flertalet af de sålunda nybildade anstalterna realisera nya principer för hjälpens anordnande, kan detta ingalunda sägas vara

fallet med inrättningarna för orkeslösa. Här är endast fråga om anstalternas tillökning i storlek och antal möjligen äfven deras höjande i afseende å trefnad och komfort.

Först märka vi seniorn bland Stockholms välgörenhetsinrättningar, *Danvikens hospital*. Det har under tidernas lopp gjort tjänst i mångahanda syften. En lång tid var det utom annat Stockholms hospital för sinnessjuka, tills detta på 1850-talet flyttades till Konradsberg. Numera utgör anstalten ett hem för pauvres honteux, öfvervägande af kvinnökönet. De hafva att erlægga en årlig afgift, varierande mellan 180 och 350 kronor. 1894 var underhållstagarnas antal 216. Statens utgiftssida slutar på 97,213 kronor, hvadan medelkostnaden för hvarje hjon utgjorde 450 kronor 5 öre. Anstalten innehar ännu sin urgamla tomt på det smala näset mellan Hammarbysjön och segelleden, och flertalet af dess hus äro från 1700-talet, men för öfrigt har anstalten

263. Borgerskapets änkhus.

under innevarande århundrade bortsålt större delen af sin donationsjord, så att endast cirka 30 hemman återstå. I stället finnes en hopsparad fond å 264,650 kronor, afsedd för eventuell ombyggnad, med hvars utförande nu ej torde dröja så särdeles länge, sedan stadsfullmäktige 1897 beslutat att för 1 million kronor inlösa hospitalstomten, väsentligen i afsikt att därmed förskaffa sig dispositionsrätt öfver det vid Danviken framgående afloppet från Hammarby sjö. Inrättningen förvaltas af en kungl. direktion och utgör med så väl tjänstemän som underhållstagare en särskild församling.

För det gamla *Drottninghuset* är förnyadt kungl. reglemente fastställt den 11 maj 1883, enligt hvilket där skola intagas »ålderstigna, sjukliga och i torftighet stadda änkor och döttrar efter civile och militäre ämbets- och tjänstemän, präster, borgare samt sådana hofbetjante, hvilka icke burit livré». Samtidigt fastställdes stat, att gälla från och med år 1884 tills vidare. I denna upptagas inkomster till sammanlagdt 9,770 kronor, hvaribland statsanslag 5,000 samt räntemedel 4,200. Underhållstagarna bestämmas till 50, indelade i 3 klasser, med månatligt underhåll varierande från 7 kronor 50

öre till 4 kronor 50 öre, samt gåfvor på bestämda dagar till 4 kronor 25 öre för alla. Härförutom erhålla de husrum, värme, läkarevård, medikamenter och skötsel. Drottninghuset har egen lokal vid Johannes kyrkogård.

Full försörjning erhålla däremot underhållstagarna i *borgerskapets änkhusinrättning*, där till och med måltiderna intagas gemensamt i en prydlig matsal. Inrättningen är numera inrymd i egen palatsliknande byggnad vid Norrtullsgatan, midt emot allmänna barnhuset. I änkhushets ursprungliga, ännu gällande kungl. reglemente af den 7 maj 1725 stadgas: »Den Enckia som skall antagas uti detta Enkiehuus, skall hafva ägdt en Borgare här i staden till man, som dragit skatt och borgerliga onera, som är emot Sextio åhrs ålder varandes af den oförmögenhet, at hon sig sielfver förmår nähra, ej heller har någon att hålla sig till. Åliggandes henne at framvisa trovärdiga Vitnesbördder, det hon så vähl under sitt äktenskap i Vählmackten med sin man uti sämja och Kiärlek sammanlefvat, som sedan uti sitt Enkiostånd altid et Gudfruchtigt ock ährbart lefverne fördt, ock uti fattigdom sig ej sielfv brakt medelst sitt egit förvällande genom et otidigt lefverne». Enligt samma reglemente »skall detta Enkiehuus blifva dirigerat af Tio Borger-skapets Ledamöter, af Sex de handlande och fyra Åldermän af Ämbeten, men af ingen annan af hvad stånd ock namn han vara må». Underhållstagarna erlägga ingen afgift. Under år 1895 voro intagna 80 enkor; medelkostnaden för dem utgjorde 373 kronor. Pensioner från särskilda fonder inberäknade, utgjorde hela utgiftssumman 34,548 kronor 12 öre. Vid nämnda års slut utgjorde inrättningens kapital 1,523,418 kronor 40 öre, hvaraf fastigheten 342,281 kronor 76 öre och särskilda fonder 582,571 kronor 49 öre.

Det lilla, år 1734 inrättade *Soopska fattighuset* fortlevver ännu och verkar efter samma grunder som Drottninghuset.

För orkeslösa män inrättades, såsom ofvan nämndt, under 1700-talet *borgerskapets gubbusinrättning* samt Timmermansordens hospital. Full försörjning lämnas inom gubbuset, som jämväl i öfrigt är lika inrättadt med änkhuset. Under år 1895 voro där intagna 56 personer, hvaraf dock 15 endast under kortare tid. Totalkostnaden för dem utgjorde 22,341 kronor 7 öre; medelkostnaden belöpte sig till 417 kronor 10 öre. Vid nämnda års slut uppgick anstaltens kapital till 900,498 kronor 20 öre, hvaraf fastigheten i Stockholm 60,000 kronor och särskilda fonder 50,732 kronor 73 öre. Gubbusets fastighet är en gammaldags oansenlig byggnad med två flyglar å en vidsträckt tomt nära den s. k. Hornskroken. Under år 1895 sålde inrättningen till staden tomter för mer än 200,000 kronor och torde hafva utsikt att på detta sätt än ytterligare förbättra sin ekonomi.

Timmermansordens hospital underhålles af orden. För en årskostnad af cirka 10,000 kronor lämnar den hospitalets några och tjugu underhållstagare bostad, vedbrand, ljus, läkarevård och medikamenter, nödig skötsel samt månatligt penningeunderstöd, hvarjämte vid jul mindre gratifikation utdelas

till fattiga ordensmedlemmar. Hospitalet är beläget å ordens egendom Eriksberg vid Roslagstorg.

Från vårt århundrade finnas i Stockholm 10 anstalter för orkeslösa, samtliga för kvinnor (Josefinahemmet har dock några män), nämligen:

Asylet för pauvres honteux för kvinnor af ståndspersonklassen, underhållet af en år 1862 bildad förening, som nu för sin verksamhet förfogar öfver en betydande byggnad vid Surbrunnsgatan, värd en fjärdedels million kronor, en lifröntefond å 185,000 kronor samt öfrigt kapital å mer än 300,000 kronor. De till omkr. 80 uppgående underhållstagarna åtnjuta full försörjning till medelvärde af vid pass 250 kronor, ränta å fastighetsvärdet oräknad. Ingen afgift erlägges.

Stiftelsen *Konung Oscar I:s minne*, grundad 1873 af änkedrottning Josefina med anledning af hennes 50-årsjubileum såsom svensk furstinna, har sitt hem i en af änkedrottningen bekostad storartad byggnad vid Björngårdsgatan. Anstalten är afsedd att »åt mindre bemedlade fruntimmer af ståndspersonsklassen, utan afseende på trosbekännelse, ersätta saknaden af ett godt och fridfullt hem». Pensionärerna erhålla bostad, möbler, sängkläder och sänglinne, värme, belysning, kost och, vid sjukdomsfall, läkarevård, medikamenter och skötsel. År 1896 uppgick deras antal till 45 personer, af hvilka 2 innehade friplatser och de öfriga erlade afgifter från 200 till 450 kronor. Medelkostnaden, reparationer och afskrifningar oberäknade, belöpte sig till 598 kronor. Anstalten är fritt och väl belägen samt omgifven af trädgård och parkanläggning. Stiftelsens tillgångar vid 1896 års slut utgjorde 663,485 kronor 46 öre, häri inberäknade fastigheter och ett af änkedrottningen donerat grundkapital, stort 350,000 kronor.

Josefinahemmet grundadt 1873 af änkedrottning Josefina för fattiga och orkeslösa, företrädesvis kvinnliga medlemmar af den romersk-katolska församlingen i Stockholm. Vid 1895 års slut var underhållstagarnas antal 13.

Det af sällskapet »de gamlas vänner» underhållna, i början af år 1896 öppnade *hemmet för gamla*, som redan i två hyrda våningar ger fristad åt 13 äldre obemedlade eller mindre bemedlade fruntimmer af den bildade klassen. De betala afgifter varierande från 120 till 500 kronor. Stiftelsens kapital, insamladt genom en tombola å börsen och en föreställning å cirkus, anordnad af hästutställningen hösten 1895, uppgår redan till 14,030 kronor 36 öre.

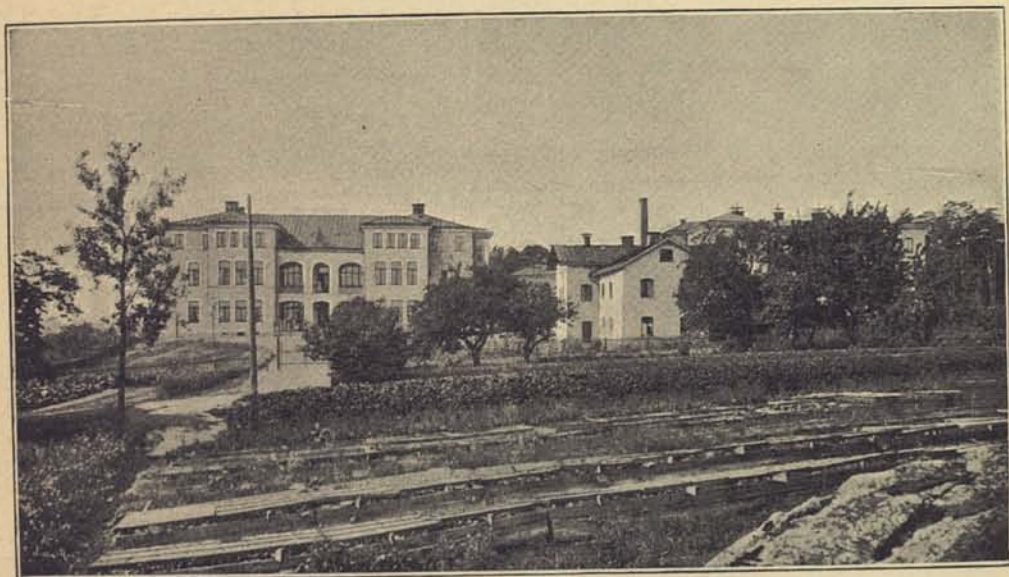
Fru Emma Benedicks asyl å Djursholm för ålderstigna, Stockholms kommun tillhörande fruntimmer. Asylen, stiftad 1890, underhålles numera genom medel, testamenterade af den år 1895 aflidna stiftarinnan. Å asylen erhålla 16 behöfvande fruntimmer af den ringare ofrälse ståndspersonsklassen utan någon afgift allt sitt uppehälle utom kläder.

C. F. Norlunds stiftelse är likaledes en genom enskild persons gifmildhet tillkommen asyl för fruntimmer. I lokal å Djurgården erhålla 15 sådana fri bostad.

Stiftelsen för gamla tjänarinnor bildad 1883, som dels underhåller ett hem, där vid 1894 års slut funnos intagna 70 sådana personer, dels under samma år till 79 dylika lämnade pensioner till sammanlagdt belopp af 10,400 kronor. Stiftelsens tillgångar äro noga uppdelade i en bostadsfond, stor 170,144 kronor 69 öre, hvaraf fastigheten 70,000 kronor, samt en pensionsfond stor 213,483 kronor 5 öre.

Ålderdomshemmet för blinda, i hvars nära Eugeniahemmet belägna lokal år 1895 funnos intagna 6 blinda kvinnor öfver 70 år.

Att diakonissanstalten underhåller ett *ålderdomshem för diakonissor*, är redan omnämndt. Äfven baptistförsamlingen i Stockholm bereder i ett *ålderdomshem* fristad för åldriga kvinnliga församlingsmedlemmar.

C. J. G. fot.

264. Eugeniahemmet.

För de många anstalter i Stockholm, där obemedlade gratis erhålla *sjukvård*, äfvensom för föreningar för meddelande af kostnadsfri sjukvård i fattiga hem, finnes redogjort i nästföregående afdelning af detta arbete.

Bland sjukvårdsanstalter finnes dock en, som så öfvervägande har karakteren af välgörenhetsinrättning, att rätta platsen för dess omnämmande är denna artikel, nämligen *Eugeniahemmet*, uppkalladt efter prinsessan Eugenie och tillkommet genom hennes initiativ. Där intagas fattiga, obotligt sjuka eller vanföra, men icke med idioti behäftade barn från så väl hufvudstaden som landsorten. Barnen erhålla ej blott fullständig vård, ägnad att om möjligt förbättra deras fysik, utan äfven undervisning dels i skolämnen dels i något yrke, såsom skomakeri eller skradderi, för att sätta dem i stånd att åtminstone bidra till sitt uppehåll. Sällskapet Eugeniahemmet drager äfven försorg om dem af sina skyddslingar, som öfverleva barnaåldern. De

sjukaste af dessa få ofta kvarstanna vid hemmet, men de friskare utackorderas. De öfverårigas antal vid hemmet tilltar dock ständigt. Hemmet är beläget å Norrbacka gård strax utanför Norrtull, där under år 1896 sällskapet uppfört sin tredje ståtliga byggnad, hvarigenom plats kan beredas för 160 barn på en gång, hvilken siffra dock är ämnad att uppnås först vid 1897 års utgång. I april 1897 voro från hemmets anläggning intagna tillhoppa 220 barn. Utgifterna under år 1895 belöpte sig till 45,097 kronor 93 öre, inkomsterna till 82,155 kronor 39 öre. Kapitalbehållningen vid årets slut uppgick till 565,857 kronor 80 öre, förutom Norrbacka gård med bokfördt värde af 210,490 kr.

I samband med sistberörda anstalt bör omnämnas dels *fröken Frestadius' hem för höftsjuka barn* af rent privat natur, dels ock *föreningen S. de C:s barnsjukhem*, inrättadt 1892 för sådana fattiga barn, som efter långvarig sjuklighet ej vunnit inträde å sjukhus eller i följd af fattigdom och vanvård behöfva en längre tids vård och behandling, men hvarest jämväl intagas sådana från barnsjukhus utskrifna konvalescenter, som fortfarande äro i behof af omsorgsfullare skötsel än de kunna påräkna i sina hem. Anstalten har för närvarande 12 platser. Omkostnaderna belöpte sig 1895 till 4,407 kronor 29 öre. För föreningen, hvars ursprungliga verksamhet är bespisning af fattiga, finnes redogjort längre fram.

Här bör äfven omnämnas det lilla sedan många år tillbaka i hufvudstaden verkande *konvalescenthemmet*, som har till ändamål att bereda medellösa, från sjukhus utskrifna kvinnor någon hvila, innan de återgå till sitt arbete, men hvarest äfven intagas kvinnor, som vänta att blifva intagna å sjukhus eller försörjningsinrättning.

* * *

Såsom en särskild grupp af välgörehetsanstalter kunna sammanföras de, som afse att för *blinda, döfstumma, lytta eller vanföra* lätta livvets börda och särskildt att genom lämplig undervisning sätta dem i stånd att förtjäna eller åtminstone bidraga till sitt uppehälle. För de stora blind- och döfstuminstituten, som underhållas af stat och kommun, är på annat ställe i detta arbete redogjort (ofvan sid. 410—415).

Hvad särskildt blinda beträffar, finnas i Stockholm tre välgörande föreningar, af hvilka *föreningen för ett arbetshem åt blinda*, som förfogar öfver ett kapital af nära 125,000 kronor, i ett särskildt hem bereder arbets-skickliga blinda sysselsättning och arbetsförtjänst. Det hyser för närvarande 18 blinda män, som, jämte fri arbetslokal och lön, för sitt arbete erhålla antingen fri bostad eller hyresbidrag därtill, men i öfrigt skola själfva bekosta sitt uppehälle. *Föreningen för blindas väl* åter, med ett kapital af cirka 75,000 kronor, så väl utdelar kontanta understöd åt blinda som ock underhåller dels en lämplig arbetslokal för dem dels en särskild försälj-

ningsbod för deras arbetsprodukter. *Föreningen för blindskrift* slutligen, stiftad 1892, har bildat ett redan 1,445 band starkt bibliotek för böcker, kopierade med Brailles punktskrift, ur hvilket blinda öfver hela riket gratis erhålla lån.

För döfstumma finnes den år 1860 af fröken J. A. Berglind stiftade s. k. *Tysta skolan* n:r 51—57 Norrfullsgatan. Under stiftarinnans lifstid undervisades efter teckenmetoden, nu efter talmetoden. Barn, i regeln endast flickor, från 6 till 10 års ålder intagas. Flertalet bo i skolan; några åtnjuta endast undervisning. De förra betala i regeln 400 kronor om året, de senare 200. Sedan skolans stiftande ha i densamma varit intagna 96 elever. Under år 1895 undervisades 17, däraf 14 boende inom anstalten; 7 voro frielever. Af de till 15,198 kronor 36 öre uppgående utgifterna bestriddes endast 1,716 kronor af elevernas afgifter och 1,300 kronor genom statsbidrag. Återstoden betäcktes af räntemedel, gåfvor och egendomens afkastning, så att ett öfverskott af mer än 4,000 kronor uppstod. Skolans kapital uppgick till 153,142 kronor 66 öre, oberäknadt värdet af fastigheten med sin vidsträckta tomt.

En princip snarlik den af de båda arbetsföreningarna för blinda tillämpade, ligger till grund för den likaledes af en enskild förening underhållna *arbetsskolan för lytta och vanföra*, hvars program är: att bereda medellösa ofärdiga, så väl barn som vuxna, kostnadsfri undervisning i enklare handslöjd, t. ex. rottingflätning, borstbinderi och skomakeri för de manliga, stickning och sömnad för de kvinnliga eleverna; att, så snart eleven hunnit så stor insikt i sitt yrke, att hans arbete är säljbart, till uppmuntran lämna honom någon arbetslön (år 1895 erhöll sålunda en elev ända till 207 kronor 87 öre); samt att bereda fullärda elever arbetstillfälle antingen genom att skaffa dem plats hos handtverkare eller genom att bemedla beställningar. Föreningen förfogar öfver ett kapital af inemot 50,000 kronor. Dess utgifter uppgingo år 1895 till 10,111 kronor, däraf aflöningar till lärare 2,935, arbetslöner åt eleverna 1,769 och materialier 2,674. Inkomsterna utgjordes af 5,053 kronor för försålda arbeten och för öfrigt gåfvor. Elevernas antal under året var 35, däraf 21 manliga och 14 kvinnliga.

* * *

Ett annat betydande fält för välgöreheten utgöres af undervisning och *vård af idioter*. Sedan 1870 äger Stockholm härför en *förening för sinnesslöa barns vård*, som till en början anlade endast en *skola*; men, då erfarenheten visade, att härmed föga var vunnet, i det idioterna efter utträdet snart åter glömma hvad de lärt och sålunda sjunka tillbaka i ett tillstånd, som, genom att de fått smaka något bättre, är om möjligt beklagansvärdare än det gamla, blef föreningen betänkt på inrättande af arbetshem, där idioterna finge vara i liknande förhållanden med dem de åtnjutit i skolan. 1878 anlades ett sådant för skolans manliga elever vid Rickomberga utanför Uppsala.

För kvinnliga åter sörjdes 1888 genom ett arbetshem i Stockholm helt nära skolan, men underhållet af en från den förstnämnda skild förening. Vid skolan, belägen Norrtullsgatan n:r 16, undervisades under år 1894 51 elever, däraf 18 gossar och 23 flickor. Undervisning meddelas så väl i bokliga studier, såsom läsning, skrifning, kristendom, geografi, historia och naturlära, som i slöjd, såsom sömnad, virkning, väfnad, snickeri, korgmakeri och skomakeri. I sång och gymnastik undervisades 40. I *arbetshemmet vid Rickomberga* vistades samma år 15 elever, hvilka under uppsikt af en föreståndare och 3 drängar sysselsattes med jordbruk och ladugårdsskötsel samt om vintern i verkstäder med skolagning, snickeri m. m. Det yttre arbetet passar dem dock bättre, och hemmets styrelse uttalar i sin berättelse den åsikten, att idioterna under lämplig ledning verkligen kunna utbildas därhän, att de ofta i väsentlig mån förmå bidraga till sitt uppehälle, i enstaka fall måhända fullt försörja sig. I det lilla *arbetshemmet för kvinnliga idioter* sysselsattes samma år 11 elever med väfnad, spånad, sömnad o. s. v. Hvad ekonomien beträffar uppbar föreningen 1894 af staten dels mot vissa villkor ett fast anslag af 6,000 kronor, dels 4,000 kronor utgörande anslag af 100 kronor för hvarje bildbart barn, föreningen vårdar. Afgifter för elever uppgingo till drygt 12,000 kronor och försäljningssumman för skolbarnens arbeten till 850 kronor. De för fyllande af de till något mer än 30,000 kronor uppgående utgifterna felande omkring 7,000 kronorna täcktes af ledamotsavgifter, gåfvor och räntor på föreningens donerade kapital. Å utgiftssidan tager skolan i anspråk i det närmaste 20,000 kronor, hvaraf ungefär hälften för hushållet, arbetshemmet vid Rickomberga vid pass 5,300 kronor och återstoden omkostnader för fastighet m. m. Medelkostnaden utgjorde i skolan 419 kronor 75 öre, i arbetshemmet för män 274 kronor 82 öre. För samtliga elever fordras avgifter, i skolan för flertalet uppgående till 240 kronor för gosse och 216 för flicka, i arbetshemmen till 200 kronor.

För de olyckligaste af idioterna, de som samtidigt äro epileptiska, underhåller den i hufvudstaden bildade *föreningen för vård af fallandesjuka sinnesslöa barn* ett hem vid Mariehäll utanför Stockholm, med plats för 26 barn, för hvilka underhållskostnaden år 1895 utgjorde 10,381 kronor 99 öre eller i medeltal 399 kronor 31 öre. Föreningen åtnjuter understöd ej blott af Stockholms stad utan äfven af Stockholms läns landsting. Dess donerade kapital uppgår till omkring 30,000 kronor, ledamotsavgifter till öfver 2,000.

* * *

Af *anstalter för moraliskt fallna* hafva vi ofvan lärt känna dels Elsa Borgs skyddshem och frälsningsarméns räddningshem, båda afseende så väl prostituerade som ur fängelse frigifna kvinnor, dels stadsmissionens arbetshem för frigifna manliga fångar. För moraliskt sjunkna kvinnor har Stockholm ytterligare att uppvisa två hem, ett för hvardera af nämnda båda klasser.

Hemmet för frigifna kvinnor eller, såsom det numera vanligen efter sin stiftarinna kallas, *drottningens skyddshem* öppnade sina portar redan den 29 sept. 1861 och är alltså äldst af dylika hem i Stockholm. Enligt stadgarna är det afsedt för kvinnor, hvilka, ehuru straffade för brott, lämna hopp om förbättrad vandel, men sakna utväg till försörjning samt innan de utgå från fängelset tillkännagifvit sig önska hemmets hjälp. Sedan hösten 1890 intagas jämväl kvinnor, som hos polismyndighet angifvits för oredliga handlingar, hvilka dock icke varit af beskaffenhet att föranleda åtal, om förhållandena ingifva hopp om förbättring. Af detta slag hafva hittills 9 intagits. Hemmet är fotadt på strängt kristliga principer, som, jämte träget arbete, utgöra de häfstänger, med hvilka dess skyddslingar åter lyftas till hederliga och laglydiga samhällsmedlemmar. Hemmet har egen fastighet vid Högbergsgatan med 12 platser. Dess styrelse utgöres af sex af drottning Sofia utsedda personer; den närmaste ledningen af hemmet handhafves af en husmoder, som antages af styrelsen. Sedan hemmet började sin verksamhet och till slutet af år 1895 hade intagits 399 kvinnor, af hvilka 1 affidit å hemmet, 3 öfverlämnats till sjuk- eller fattigvårdsanstalt, 25 återvändt till sin hemort, 16 skilts från hemmet på grund af dåligt uppförande, 42 olofligen afvikit, 16 efter egen önskan lämnat hemmet, 2 emigrerat, 1 vunnit inträde vid allmänt läroverk, 14 själfva skaffat sig arbete, åt 21 anskaffats tillfälligt arbete, åt 252 beredts fast anställning samt 6 vid 1895 års slut kvarvoro i hemmet. Af samtliga 393, som vid nämnda tid lämnat hemmet, hafva 116 återfallit i brott, 5 varnats och 4 dömts för lösdrifveri, hvadan man kan hoppas, att hemmets ändamål vunnits med 268 eller 68 procent. Utgifterna för hemmet belöpte sig under nämnda år till (öretalen oräknade) 4,561 kronor, inkomster till 6,001 kronor, hvaraf 1,926 kronor räntor å donerade kapital, 1,026 kronor behållning å vid hemmet utfördt arbete, 800 kronor bidrag af fångvårdsstyrelsen och 750 af bemedlingskommissionen.

För prostituerade eller eljest sedeslösa kvinnor i Stockholm har sommaren 1896 af enskilda öppnats ett *hem vid Sundbyberg*. Det är afsedt att kunna rymma 15, men arbetar ännu, när detta skrives, i mindre skala. Dess organisation är ej heller i öfrigt så färdig, att tillfälle nu är att ingå på densamma.

För moraliskt och socialt sjunkna män finnes det af enskild person grundade, men år 1882 af en »af minst 50 förtroendemän» bestående förening öfvertagna *hemmet för de elända* nära Hornskroken, hvars ändamål enligt stadgarna är, »att taga kristlig vård om och söka bereda arbetsförtjänst åt från fängelset frigifna eller eljest afsigkomna nödställda manspersoner, på det att de därigenom må, om möjligt, från andlig och lekamlig undergång räddas och åt samhället såsom förbättrade och arbetsamma människor återgifvas». Det arbete, hvarmed hemmet sysselsätter sina skyddslingar, är så godt som uteslutande huggning och sågning af ved. Under år 1895 hade 38

från rikets straffanstalter frigifna och 12 eljest värnlösa män eller tillhoppa 50 personer under sammanlagdt 5,624 dagar varit intagna i hemmet och där haft underhåll, vård och sysselsättning. Vid sagda års slut voro 11 af förstnämnda och 4 af sistnämnda kategori eller tillhoppa 15 skyddslingar i hemmet kvarboende. Vidare erhöilo 126 från »centralföreningen till stöd för frigifne» öfversända arbete i hemmet mot bespisning under 564 dagar. Dessutom fingo 623 personer från nattherberget för husvilla män bad med desinfektion af kläderna, i sammanhang hvarmed de bespisades med varm mjölk och bröd. Det utförda arbetet lönade sig så bra, att för betäckande af hemmets utgifter ej erfordrades mer än fångvårdsstyrelsens understöd å 1,000 kronor samt förtroendemännens årsbidrag och enskilda gåfvor till sammanlagdt ungefär samma belopp.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med »centralföreningen till stöd för frigifne» samt öfriga med denna samarbetande skyddsföreningar och fångvårdsföreningar har *Stockholms skyddsförening för frigifna* till ändamål att åt frigifna, företrädesvis blott en gång straffade personer, som ingifva hopp om förbättring, skaffa tjänst eller annat arbete samt att med lämpligt understöd bispringa de behöfvande bland dessa för att därigenom hindra dem att återfalla i brott. Under år 1895 skaffade föreningen sålunda anställning åt 19 nyantagna skyddslingar, samtliga män, hvarjämte tillfälligt understöd lämnades åt 45 andra nödställda frigifna, af hvilka 44 män och 1 kvinna. Med nämnda 19 uppgick antalet af föreningens skyddslingar till 333, af hvilka endast 49 återfallit i brott samt 10 blifvit dömda till allmänt arbete. Föreningens utgifter för 1895 belöpte sig till 2,116 kronor, hvaraf 1,321 kronor i understöd åt frigifna. Dess inkomster utgjordes af bidrag från fångvårdsanstalternas besparingsmedel 1,000 kronor, bidrag från centralföreningen 362 kronor samt årsafgifter och bidrag från enskilda.

En anstalt af för hufvudstaden alldeles ny art har året 1897 redan medfört, i det under april månad å den för sådant ändamål inköpta lägenheten Eolshäll vid Mälaren 4 kilometer från Hornstull *Stockholms alkoholisthem* börjat sin verksamhet. Det goda resultat, som vunnits i utlandet (i Sverige endast vid ett litet sådant hem vid Uppsala) har manat att hos oss upptaga försöket. Medlet är enkelt. Patienterna hållas under en tid ej understigande ett halft år afstängda från den yttre världen, afhållas från alkoholhaltiga drycker, sysselsättas med träget arbete, åtnjuta stärkande diet och vattenbehandling samt föra ett regelbundet lif, ägnadt att återväcka själfaktning och goda vanor, allt under god moralisk och religiös handledning. Ifrågarvarande anstalt är afsedd endast för manliga patienter ur ståndspersonsklassen och är därför förstklassigt inredd. Plats finnes för 15 patienter. Till anstalten hör en stor trädgård, och är det med arbete i denna, vedsågning eller slöjd, som patienterna sysselsättas, om de ej hafva lämpligt arbete för egen räkning. Afgifterna variera mellan 75 och 125 kronor i månaden.

Anstaltens ekonomi tillåter ännu ej mottagandet af icke betalande. Stiftelsen planerar äfven att få till stånd ett hem för alkoholister ur arbetareklassen.

* * *

Bland anstalter för *härbergering* hafva vi ofvan redogjort för de af frälsningsarmén alltsedan 1890 anordnade härbergena för husvilla, som nu, tack vare stadens bidrag, tagit ganska betydande proportioner. Sedan äldre tider finnas i Stockholm kvar två sådana nämligen *härberget för husvilla män*, i huset n:r 14 vid David Bagares gata, öppnadt 1881, och *nattasylen för kvinnor*, n:r 9 vid Riddaregatan, öppnad 1889. Å det förra logerades under år 1895 11,269 personer, af hvilka 8,418 erlagt den fastställda afgiften 10 öre person. Återstoden utgjordes dels af anstaltens stadigvarande arbetspersonal, som åtnjuter icke allenast fritt husrum, utan äfven fritt vivre och särskild dagaflöning, dels af 1,989 tillfälliga arbetare, som betalt sin sofplats genom arbete å härbergets vedgård. Af dessa båda sistnämnda grupper af arbetare sågades under året tillhopa 290 famnar ved. Utom inkomsten å denna rörelse har anstalten stadens anslag 1,400 kronor samt understödjdes dessutom af den enskilda välgöreheten. Nattasylet för kvinnor går i mindre skala. Det rymmer ett tjugutal nattgäster. Äfven det understödes som nämndt af staden med 500 kronor.

En välgörehetsinrättning af i hufvustaden enastående art är det under konung Oscar II:s särskilda beskydd stående *Stockholms sjömanshem*. Anstalten är väl ej en välgörehetsinrättning i samma mening som öfriga företag för härbergering, utan afser snarare att genom att bereda i hamn komna sjömän en bättre tillflyktsort än krogen och de usla nästen, som annars bjudas dem, befordra deras moraliska och sociala väl, i hvilket afseende hemmets betydelse näppeligen torde kunna öfverskattas. Anstalten torde likväl här böra omnämnas. Ty visserligen räcka de mellan 1 krona 30 öre och 2 kronor varierande afgifter, som hemmets gäster ha att erlägga för rum och mat m. m. väl till att betäcka de årliga, till omkr. 16,000 kronor uppgående kostnaderna för hemmet, men detta endast därigenom att det gratis erhållit sin lokal, huset n:r 3 vid Peder Myndes backe. Denna fastighet, som med reparationer och inventarier kostat 163,000 kronor, förvärfvades nämligen genom en på hemmets beskyddares födelsedag 1890 börjad insamling, som redan första året inbragte nära 100,000 kronor och sedan efterföljts af rika donationer.

* * *

Vid redogörelsen för den kommunala fattigvården nämndes, att staden under sistlidet år på grund af mellankomsten af ett enskildt välgörehetsföretag, som syntes för ändamålet lämpligare, kunde upphöra med de af staden förut vidtagna *åtgärder för lindrande af bostadsbristen*, hvilka bestått i upp-

låtande af stadens kolerabarack vid Bellevue. Redan i början af år 1896, då bostadsbristen började antaga oroande dimensioner och allmänhetens uppmärksamhet genom tidningarna börjat riktas härå, hade två enskilde, handlanden J. Johansson och poliskonstapeln C. E. Carlsson, börjat söka anskaffa bostäder dels här och hvar i staden, dels i två för ändamålet förhyrda verkstadslokaler. Då emellertid dessa utvägar visade sig otillräckliga, uppförde de å en af staden upplåten tomt i Körsbärshagen och för subskriberade medel ett bostadshus om 16 lägenheter, hvilket blef färdigt till julen. Under november månad hade de dessutom af staden fått hyra den då just ledigblifna uppfostringsanstalten för gossar, Tjärhofsgatan n:r 12, hvars logement medelst läkt och munksjöpapp afdelades till lägenheter med ett gemensamt kök för hvarje sal och med gemensam eldning. På dessa sätt lyckades de inlogera tillhoppa 105 familjer med tillsammans 572 personer. Hyra kräfvades väl af »hyresgästerna», men i det hela är dock företaget baserat på allmänhetens välgörenhet. Afsikten är nu att bilda någon förening för att fortsätta rörelsen genom uppförande af flere bostadshus och barackens utrymmande. Det är emellertid uppenbart, att nu beskrifna företag är en nödfallsutväg, som finner anslutning bland Stockholms allmänhet endast under särdeles tillspetsade förhållanden. Bästa uttrycket för hufvudstadens opinion torde — mutatis mutandis — vara gifvet i »nödhjälpsarbetskommitténs» ofvan citerade uttalande, att det rätta botemedlet mot det tillfälliga hopandet af obehörigt stora arbetareskaror i hufvudstaden är att finna i ett spridande af underrättelser om marknadens ställning och beredande af medel för deras flyttande dit omständigheterna ange.

* * *

Af de *anstalter för anordnande af nödhjälpsarbeten*, som Stockholm har att uppvisa, hafva vi redan i annat sammanhang omnämnt de flesta. Såsom sådana kunna vi nämligen anse ej blott frälsningsarméns vedgård, utan äfven de vedsågnings- och andra affärer, som för hem- och arbetslösas sysselsättande anordnats vid de senast beskrifna grupperna af anstalter, förnämligast härberget för husvilla män, hemmet för de elände och stadsmissionens arbetshem. Nedan komma vi att redogöra för dels den utdelning af arbeten för hjälpbehöfvande kvinnor, som verkställes af församlingarnas arbetsföreningar (allmänna skyddsföreningen), dels föreningens för välgörenhetens ordnande slöjdaafdelning, hvilken numera i sig upptagit den gamla förening, som är känd under namn af Myrorna.

Uteslutande för ifrågavarande syfte arbeta endast två stiftelser, båda för anordnande af kvinnliga arbeten. Äldst är det år 1797 inrättade, då med stora förhoppningar mottagna *Jakobs och Johannes församlingars arbetshus*, som nu med en årlig omsättning af 1,000 à 2,000 kronor lämnar strumpstickning åt ett eller två hundratal fattiga kvinnor på för dem förmånliga

villkor. Anstalten har egen fastighet vid Johannes plan och ett ej oansenligt kapital.

Från år 1839 daterar sig *sällskapet till arbetsflitens befrämjande*, som enligt sina stadgar har till ändamål att bistå obemedlade men välfrejdade fruntimmer genom att bereda dem tillfälle till arbetsförtjänst, för hvilket ändamål sällskapet tillhandahåller dem mönster och modeller till praktiska och tidsenliga arbeten, lämnar förskott till materialier och äfven, där snar hjälp erfordras, inköper deras arbeten. Verkställandet häraf sker genom en arbetskommitté, som jämväl bör tillhandagå de hjälpsökande med råd och upplysningar. För inköp af arbeten hade kommittén under år 1896 sig anslagna 1,800 kronor och för tillhandahållande af materialier 1,400 kronor. Dessutom bidrager sällskapet alltsedan år 1887 till underhållet af den år 1870 öppnade försäljningsboden *Bikupan*, som mot billig provision mottager alla slags svenska fruntimmersarbeten och i hvilken bod sällskapet försäljer de arbeten det inköpt af sina skyddslingar. De arbeten, som ej finna af-sättning, utlottas bland sällskapets ledamöter. Genom arbetskommitténs försorg erhöilo under år 1896 69 fruntimmer arbete; de till dem utbetalade arbetslönerna uppgingo till 5,519 kronor 37 öre. Omsättningen i *Bikupan* belöpte sig till 56,749 kronor 2 öre.

* * *

Bland *anstalter för bespisning* särskilja vi två grupper: dem, som utdela mat gratis eller så godt som gratis, samt dem, där full men lägsta möjliga betalning skall erläggas för varan, om än i priset endast driftkostnaderna tagas i beräkning, ej ränta å anläggningskostnaden.

Anstalter af den förra gruppen äro så godt som uteslutande afsedda för skolbarn. Dit räkna vi i främsta rummet de i de flesta folkskolorna inrättade *skolköken* och därmed förenade bespisning af fattiga skolbarn, hvar för redogörelse finnes i afd. XI (s. 332 här ofvan).

Till denna grupp höra äfven de båda matinrättningar, den ena å Norr och den andra å Söder, som underhållas af den förut omnämnda *föreningen S. de C.* (Soeurs de Charité), ursprungligen bildad af några skolflickor för att lämna hjälp åt några fattiga barn. Vid nämnda bespisningslokaler har föreningen sedan åtskilliga år tillbaka för en årskostnad af närmare 3,000 kronor bespisat dagligen tillhopa inemot ett hundratal barn samt genom hembäring af mat åtskilliga åldriga *pauvres honteux*.

Af de till den andra gruppen hörande bespisningsanstalter hafva vi redan omnämnt frälsningsarméns ångkök vid Österlånggatan. Öppnade så godt som samtidigt med dessa äro *Stockholms folkskök*, till hvilkas grundande upprop utfärdades och en under prins Karls ordförandeskap stående förening bildades hösten 1891, men så sent, att köken, för att kunna komma i verksamhet redan under vintern, till en början gjordes provisoriska med

lånad materiel. Från och med den 1 oktober 1892 blefvo de permanenta. Den på uppropet följda insamlingen hade utom bidrag in natura inbragt nära 60,000 kronor. Af denna fond återstå nu omkring 8,000 kronor.

Utdelningen af maten vid folkköken besörjes af damer ur de högre samhällsklasserna, hvaremot för tillredningen och diskningen aflönade personer användas. I regeln bedrifves endast middagsservering. Någon gång utlämnas öfverblifven mat som kvällsportioner. Till middagen, som serveras mellan kl. 12 och 2, kan erhållas antingen en 20-öres portion, bestående dels af 0.8 liter soppa, ärtsoppa, kött-soppa eller något slags välling, dels af 90 gram fläsk eller 100 à 140 gram kött med sås och potatis eller andra grönsaker, eller ock en 15-öres portion, bestående af samma kvantitet soppa som i den förra, men $\frac{2}{3}$ af kött- eller fläskportionen utan något till. För 2 öre erhålles $\frac{1}{2}$ kaka bröd och för samma pris $\frac{1}{3}$ liter svagdricka. Portionsfyllnad af extra sofvel erhålles för 5 öre. På skilda ställen i staden erhållas kupongböcker à 20, 15, 5 och 2 öre, afsedda att tillmötesgå den välgörande allmänhetens önskan att gifva mat och ej penningar.

De provisoriska folkköken hade 3 lokaler, öppna 5 månader med en omsättning af nära 400,000 portioner. De permanenta inrättades med hufvudkök och filialer, till hvilka maten kördes i särskildt inrättade transportkärl. Sin största omfattning hade köken, hvad lokalernas antal beträffar, vintern 1893—94; då funnos: hufvudkök Humlegårdsgatan å Östermalm, hufvudkök i Maria församling med filial vid Hornskroken, samt hufvudkök å Kungsholmen med 2 filialer, den ena vid Kungsbron och den andra nära Hötorget, alltså tillhopa 6 lokaler. Då emellertid omsättningen, som år 1892—93 i 4 lokaler utgjort en half million portioner, påföljande år, trots de 6 lokalerna, nedgått till 330,000 portioner, lät styrelsen dels stänga samtliga lokalerna under sommaren, dels indraga Kungsholmsköket med dess båda filialer, som under året gått med en förlust af öfver 8,000 kronor. Vintern 1894—95 var omsättningen i 3 lokaler, öppna 3 à 9 månader, 172,000 portioner, och då Södermalmsköket med filial hela tiden visat deficit, stängdes äfven detta. De sista båda vintrarna har alltså endast Östermalmsköket varit i gång.

Den hufvudsakliga orsaken till denna tillbakagång har folkkökens styrelse ansett ligga i det gradvisa upphörandet af den arbetslöshet, som framkallat folkköksverksamheten. De sista vintrarnas goda tillfällen till arbetsförtjänst ha satt arbetaren i tillfälle att intaga sina måltider på lokaler, som dels måhända äro belägna närmare arbetsstället, dels tillhandahålla öl och kaffe samt en bättre servering, äfven om måltiden därigenom skulle stå honom något dyrare. Styrelsen framhåller äfven i sin sist afgifna berättelse, att på senaste tiden många nya billighetskaféer uppstått, där två rätter mat kunna erhållas för 25 à 30 öre. Då emellertid folkköken ej tillkommit i annat intresse än att lätta villkoren för de minst bemedlade, betraktar deras styrelse ingalunda sina konkurrenter med oblida ögon. På grund af sin åsikt

att behöfligheten af folkkök är beroende af tillgången på arbetsförtjänst och sålunda antagligen periodisk, har styrelsen för kommande behof sparat den inköpta materiel, som ej för tillfället användes.

* * *

Vi hafva nu slutat vår skildring af välgörenhetsinrättningar i Stockholm, och oss återstår endast att redogöra för befintliga *föreningar för öppen välgörenhet*. Af dessa är det endast två, som äro af den omfattning och betydelse, att vårt utrymme tillåter oss närmare ingå på dem: allmänna skyddsföreningen och föreningen för välgörenhetens ordnande.

Stockholms allmänna skyddsförening stiftades den 17 oktober 1866. Den är en öfver hela hufvudstaden spridd förening af så godt som uteslutande damer; dess syfte är i korthet fördelande af understöd och beredande af arbetsförtjänst, det sistnämnda åt fattiga kvinnor. Enligt föreningens stadgar böra dess medlemmar ej gifva något utan föregående noggrann undersökning af den hjälpsökandes omständigheter och i första rummet bispringa de fattiga med råd och personlig handräckning. I hvad mån detta verkligen blifver fallet, är dock helt och hållet beroende på hvar och en medlems egen förmåga af omdöme och principfasthet. Föreningens kvinnliga medlemmar bruka kallas skyddsfruar. Enligt stadgarna skulle hvar och en vara indelad å ett lokalt distrikt. Numera åtager sig hvarje en eller flere familjer oafsedt deras bostad, nämligen så länge den stannar inom församlingen. Flyttar familj eller ensam hjälpsökande till annan församling, öfverlämnas dess vård till skyddsfru i denna. Föreningens arbete är nämligen begränsadt med de territoriella församlingarna. Ledamöterna inom hvarje församling välja inom sig en skyddskommitté, hvilken beslutar angående det understöd, som af föreningens medel bör utdelas. Sinsemellan hafva skyddskommittéerna intet annat band än den för hela staden gemensamma centralkommittén, af hvars 16 ledamöter skyddskommittéerna utse 8, hvilka sedan tillkalla 8 »för nitälskan om fattigvården kände män». Mellan de olika skyddskommittéerna fördelar centralkommittén de till hands varande medlen efter viss proportion, som tid efter annan jämkas efter antalet fattiga i hvarje församling. Som denna proportion är byggd på praktisk erfarenhet, torde det kunna vara af intresse att meddela den för närvarande gällande, som är i procent: Nikolai 5, Klara 4, Kungsholmen 12, Adolf Fredrik 16, Jakob och Johannes 10, Östermalm 12, Katarina 26 och Maria 15. Dessutom inflyta till hvarje skyddskommitté enskilda bidrag. Sådan är föreningens nuvarande organisation, för så vidt den afser utdelande af understöd. I afseende åter å beredande af arbetsförtjänst har hvarje församling sin *arbetsförening*, som till föreståndarinna kan hafva församlingens skyddskommittés ordförande eller annan skyddsfru. Till denna hänvisas från öfriga skyddsfruar i församlingen de fattiga kvinnor, som de önska hjälpa genom beredande af arbetsförtjänst. De olika arbets-

föreningarna disponera öfver ej obetydliga kapital af växlande belopp. Så väl arbetsföreningarnas som skyddskommittéernas ordförande afgifva räkenskap till centralkommittén. Under förvaltningsåret den 1 oktober 1894—30 sept. 1895 hade skyddskommittéerna en sammanlagd inkomst af 22,759 kronor 37 öre, hvilken på några hundra kronor när fördelades på 2,855 understödstagare, som erhöles i medeltal 7 kronor 72 öre hvar. De hufvudsakligaste utgiftstitlarna utgjorde: hyreshjälp, bränsle, mat, kläder och kontant understöd. Arbetsföreningarnas inkomster utgjordes af fattigvårdsnämndens bidrag 4,000 kronor samt andra inkomster till ungefär lika belopp. Med arbetsmaterialier till ett värde af 28,000 kronor tillverkades varor till ett värde af drygt 49,000 kronor. För detta arbete betalades till 1,025 arbetstagare 16,360 kronor 93 öre i arbetslöner eller i medeltal 16 kronor för hvarje. Föreningens förlust utgjorde 6,315 kronor 61 öre, och till nästa räkenskapsår öfverlämnades en behållning af, utom något arbetsmaterialier, för 36,744 kronor 34 öre färdiga persedlar samt kontant 62,776 kronor 30 öre. I en del församlingar hafva skyddsfruarna fördelat sig i afdelningar till lika antal som församlingen äger präster. Hvarje sådan afdelning sammankallar å viss veckodag sina fattiga till möte å någon allmän lokal, där aftonunderhållning och någon förplägning bjudes, hvarefter prästen avslutar kvällen med en aftonbön.

Vida yngre — stiftad hösten 1889 — och arbetande efter mera rationella principer är *föreningen för välgörehetens ordnande*, så väl i skrift som i dagligt tal vanligen kallad F. V. O. eller ock »centralbyrå». Denna förenings ändamål är ett dubbelt: dess verksamhet riktar sig så väl mot de almosegifvande som mot de almosetagande. I förra afseendet kunde den lämpligen ha kallat sig föreningen mot tiggeri. Genom skriftspridning, genom föredrag å sina möten, men allra mest genom hela sitt arbetssätt söker föreningen öppna ögonen på den välgörande allmänheten för den stora sociala våda, som det tanklösa och okritiska almosegifvandet medför. I dess ställe söker föreningen sätta åtgärder till de hjälpbehöfvandes varaktiga höjande i yttre och inre afseende. Då de viktigaste förutsättningarna för att detta skall lyckas äro noggrann utredning och samarbete, är det äfven föreningens sträfvan att åstadkomma dessa. Så snart någon förut okänd hjälpsökande, vare sig själfmant eller sänd af någon, medlem i föreningen eller icke, som önskar hjälpa honom, infinner sig å centralbyrå, uppskrifvas på en blankett den hjälpsökandes uppgifter om sina förhållanden. För att kontrollera dessa samt i öfrigt samla all tänkbar utredning genom besök så väl i den hjälpsökandes hem och hos hans grannar som hos arbetsgifvare och öfriga relationer utsändes en s. k. besökare, hvaraf föreningen har 4 manliga, hvar och en för viss del af staden, hvarjämte en bibelkvinna å föreningens vägnar gör besök i hemmen öfver hela staden. Besökaren uppsätter och underskrifver noggrann rapport, som förvaras tillsammans med öfriga handlingar, som röra fallet, hvilket registreras. På

detta sätt har föreningen lyckats skaffa sig för framtiden användbara och för allmänheten tillgängliga upplysningar angående 8,800 hjälpsökande, hvaraf flertalet familjer. Så snart någon af dessa å nyo vänder sig till föreningen, rådfrågas arkivet, och i vederbörlig »akt» införas de nu vunna upplysningarna samt föreningens åtgärd. Hvilken denna i hvarje fall skall bli afgöres af en kommitté, sammansatt af personer ur olika samhällsklasser, män och kvinnor, hvilka antingen representera institutioner, som hafva med de hjälpbehöfvande att göra, eller ock själfva direkt hafva sitt arbete ibland dem, jämte andra, hvilka hafva en eller annan förutsättning för att genom sitt deltagande intresse gagna dem, som äro sänkta i bekymmer. Så synas där präster från de olika församlingarna, rotemän, skyddsfruar, diakonissor m. fl. Af sådana kommittéer finnas 4, en för hvarje besökaredistrikt. Målen föredragas af föreningens kvinnliga frivilliga biträden, af hvilka någon jämväl för protokoll. Centralbyråns ordförande deltar i alla fyra kommittéernas sammankomster, hvarigenom likformigt arbete och principfasthet befordras. Hvad kommittén beslutar är lika mångskiftande som fallens antal. I allmänhet kan ej mer än ett sägas: föreningen afhåller sig från all hjälp, som *endast* afser lindrande af stundens nöd. Man söker för sig klargöra: kan något åtgöras för att nu varaktigt hjälpa denna människa, d. v. s. så att hon sedan kan hjälpa sig själf. I sådant fall är föreningen ej njugg, ehvad det gäller genomgåendet af en utbildningskurs, lärandet af ett yrke, att anskaffa en symaskin eller andra verktyg, att bekosta en badresa eller läkarevård. Där goda utsikter om framgång finnas, begär föreningen ej bättre än att få »reda upp» och betalar då till och med gärna gamla skulder, som kunde blifva hindersamma för framtiden.

En särskild åtgärd mot tiggeriet utgör försäljningen till medlemmar af dörrskyltar, som ange medlemskapet, hvarmed angifves att intet gifves åt okända.

Föreningens styrelse utgöres af 6 valda ledamöter, hvarjämte kassaförvaltaren och sekreteraren äro själfskrifna. Sedan föreningens bildande har öfverståthållaren varit föreningens ordförande och ordföranden i fattigvårdsnämnden dess vice ordförande. Utom besökarna har föreningen ingen annan aflönad personal än en kamrer och en vaktmästare. Däremot tjänstgöra där för beständigt 3 manliga och omkring 15 kvinnliga biträden.

Berättelsen öfver föreningens verksamhet under arbetsåret den 1 juli 1895—30 juni 1896 utvisar följande statistik. Föreningens medlemmar uppgingo till ett antal af 2,101, hvaraf 53 nya under året. Af besökarna verkställda utredningar voro 1,756 mot 2,059 föregående år, hvarjämte det kvinnliga biträdet gjort omkring 475 besök i hemmen. Till centralbyrån hade inkommit 2,877 ansökningar mot 3,766 föregående år. Det utdelade understödet uppgick till 32,290 kronor 3 öre. Därjämte utlämnades 38 lån med sammanlagdt 1,947 kronor 8 öre. Stadigt arbete anskaffades åt 97 personer,

hvarjämte i tjänst på landet anställdes 12. Mera tillfälligt arbete anskaffades åt 145 personer. 72 barn utackorderades. Föreningens inkomster under året, särskilda större donationer och testamenten oräknade, uppgingo till 56,669 kronor 82 öre, dess kapitaltillgång vid årets slut till 214,543 kronor 56 öre.

Att föreningen underhåller ett barnhärberge, är ofvan omnämndt. Det är för tillfället förlagdt till Södertelje. Kläna barn vårdas där, tills deras hälsa förbättrats.

Likaledes hafva vi i annat sammanhang omnämnt, att föreningen under åren den 1 januari 1892—30 juni 1895 förhyrt stadsmissionens arbetshem å Kungsholmen. På grund af den därunder vunna erfarenheten uttalar arbetshemmets styrelse i den vid förvaltningstidens slut afgifna berättelse som sin åsikt, att i Stockholm ej förefinnes något behof af ett sådant hem, men väl af en arbetsgård för anordnande af nödhjälpsarbete under tider af arbetslöshet. I detta sammanhang vilja vi påminna om, dels att föreningen under den första tiden af sin verksamhet genom kontrakt med Stockholms stad fick öfvertaga all stadens makadamslagning, dels att den ofvan under redogörelsen för kommunens fattigvård omtalade arbetslöshetskommittén, i särskildt, den 30 april 1894 afgifvet utlåtande hemställt, att för inrättande af en vedgård för arbetslösa staden måtte till föreningen för välgörenhetens ordnande afgiftsfritt upplåta en större strandtomt och, mot säkerhet, till föreningens förfogande ställa ett hufvudsakligen till förlagskapital afsedt belopp af 100,000 kronor. Då åtskilliga hinder mötte, hvaribland förnämligast en af 154 vedhandlare i Stockholm afgifven protest, kunde saken ej, som afsedt var, realiseras till nästföljande vinter. Sedan har, då arbetslösheten den gången upphört, anledning till frågans afgörande ej vidare förelegat.

Till föreningen för välgörenhetens ordnande hör slutligen en *slöjdfdelning*, hufvudsakligen för tillverkande af barnkläder, som sedan försäljas i öppen bod. Under arbetsåret den 1 juli 1895—30 juni 1896 uppgick försäljningssumman till 34,600 kronor 18 öre. Till 35 skräddare, 154 sömmerskor och 40 stickerskor betalades i arbetslöner 10,018 kronor 11 öre.

Bland öfriga föreningar för öppen välgörenhet vilja vi här särskildt omnämna: *sällskapet de nödlidandes vänner*, bildat 1815 och ägnadt hufvudsakligen åt vården af *pauvres honteux*, det år 1823 stiftade *sällskapet de fattigas vänner*, som förnämligast skaffar beklädnad åt fattiga barn, de åren 1827 och 1828 stiftade *sällskapen till dygdigt och troget tjänstefolks belönande* samt *till uppmuntran af öm och sedlig modersvård*, af hvilka det sistnämnda två gånger årligen till 130 mödrar utdelar 2,500 kronor jämte klädespersedlar, den år 1842 bildade *föreningen fattiga barns vänner*, som hvarje jul utdelar fullständig beklädnad åt 32 skolbarn, *sällskapet barnavännerna*, som under en 25-årig verksamhet lämnat fullständig beklädnad åt 1,253 folkskolebarn samt skodon och strumpor åt 250 barn, *sällskapet jultomtarna*, som under år 1895 för 6,032 kronor anskaffade beklädnad åt 250 välartade skolbarn, för-

eningen B. S. A. F., hvilken, själf ursprungligen bildad af barn, nu genom utackordering i goda hem på landet eller annorledes tager vård om ett tjugotal barn, *välgörande fruntimmerssällskapet*, som under år 1895 lämnade understöd åt 60 fattiga, *tyska skyddsföreningen i Stockholm af den 22 mars 1876*, hvilken verkar bland härvarande tyskar, m. fl.

* * *

Till sist meddela vi ett kort statistiskt sammandrag af de till öfverståthållareämbetet i och för utarbetande af femårsberättelsen för åren 1891—95 inkomna uppgifter angående *fromma stiftelser och fonder*, hvarvid dock bör märkas, att i nedanstående tabell ingå alla de fonder, af hvilkas afkastning de här förut omnämnda anstalter och företag upprätthållas, samt att tabellen afser alla stiftelser och fonder, för hvilka uppgift lämnas i Stockholm, hvadan däribland finnas många, från hvilka den årliga utdelningen ej är begränsad till hufvudstaden. Bland stiftelser för sjukvård samt pensionsfonder ingå ej sjuk- och pensionskassor. Antalet understödstagare inom de tre första grupperna kan ej med nöjaktig noggrannhet fixeras. För några inrättningar saknas uppgift om utdelningen.

	Antal stiftelser	Utdelning år 1895		Stiftelsernas storlek vid slutet af år 1895.	
		till nedanstående antal personer	af nedanstående hela belopp kronor	Kapital kronor	Däraf värde af fastigheter kronor
Stiftelser för egentlig fattigvård etc.	353	7,466	307,820	7,665,016	1,328,578
» » barnavård o. barnaundersvisning	211	6,114	646,338	13,304,358	5,536,805
Stiftelser för sjukvård	30	2,280	177,983	5,704,004	1,119,278
Pensionsfonder	258	22,356	1,020,578	20,473,706	1,839,369

Såsom förklaring på de förvånande höga siffrorna rörande den fjärde gruppen, särskildt beträffande understödstagarnas antal, torde böra upplysas, att detta är beroende på några få, i gruppen medräknade stora fonder, af hvilka de största äro Vadstena krigsmanshuskassa, som under år 1895 till 12,241 personer utdelade 394,642 kronor, invalidhusfonden med en utdelning af 80,104 kronor bland 2,787 understödstagare, handelsflottans pensionsfond med 110,632 kronors utdelning bland 1,245 personer, riddarhusets 69 pensionsfonder med 86,569 kronors utdelning bland 647 personer samt Stockholms sjömanshus med 21,083 kronors utdelning bland 584 understödstagare.